

להבות אש קודש

לקט פנינים מתורתם של קדושי ושרידי השואה

פרשת בשלה שבת שירה

שירת אש האמונה¹

רעדה אוחזתני מחיבורן של הביטויים 'שירה' ו'קדושי השואה ושרידיה'. אך הוא הדבר! זוהי גדולתם הבלתי נתפסת של אותן נשמות אשר הוצבו ככל נשמות ישראל מתחת לכסא הכבוד, והיא אשר טמנה בחובן את תעצומות הנפש העלאיות הללו, שאצל אותם קדושים ואדירי תורה הן באו לידי גילוי בפועל. וכמסופר בתולדות תקופת הושך ואפילה זו, המשיכה להדהד ולהתנגן שירת התורה בכל המקומות אשר מהן נסה זרע עמלק הגרמני להכרית שם ה' יתברך, שם המשיך עסק התורה שהיא גילוי שמו של ה' יתברך בעולם. לכן דוקא בפרשה זו שבמרכזה שירת הים, שהיא שירת גאולתם של ישראל משמעות מיוחדת לעסוק ולהביא מתורתם.

נורא תהלות – הנהגה מעל העולם, עושה פלא – הנהגה בתוך העולם

בספר נהרי א"ש שביבי תורתו של הרב אברהם שמעון הלוי איש הורוויץ? זצוק"ל הי"ד (מהעיר זאליהוב בפולין), מובא בחלק 'ליקוטי דבורים' (אות מ"ה) וזלה"ק:

¹ עריכת הגליון והלימוד בו לקיים מצות בוראי יתברך. ולעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש, אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי הוה בת ר' יהודה ז"ל. חותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה) אשתו זהבה בת ר' אליהו, בנם משה יצחק ז"ל. הרב סיני יצחק בן הרב שמעון (אדלר) זצ"ל. אהובה לאה בת הרב שמעון יבלהטו"א (קלרמן) נלב"ע בר"ח שכט תשפ"א.

² הרב אברהם שמעון הלוי הורביץ זצוק"ל הי"ד (מכונה ר' שמעון/ה'שמעוני/לי זליהובער) תרל"ז-תש"ג. צדיק גאון קדוש, דמות פלאית עלאית מיוחדת במינה. 'התהלך בעולמנו על פני האדמה החומרית כמרחף גרידא, נוגע ואינו נוגע, הצטייר בעיני כל רואיו כדמות קדושה מעולם המלאכים'. (מהספר מריביצי תורה מעולם החסידות ה"ו, עיקרי הדברים להלן משם מקורם). בהיותו בן שש כבר היה בקי בש"ס משניות, לאחר שלמד כל הכ"ד ספרים. וכן בספר נהרי א"ש (לקוטי דבורים אות ע"ט) שממנו הובאו הדברים לעיל כתבו בשמו: היה מעורר מאוד פעם אחר פעם על למוד תושב"ב ודברי כל נביאי אמת וצדק עד מלאכי האחרון... דברי הנביאים הקדושים הנאמרים מפי ה' לעמו ישראל המביאים קדושת התורה בנפשות ישראל לנצח...

לימוד בכמה מקומות כאשר שיא פריחתו והשפעתו היו בישיבת יח"ל (ישיבת חכמי לובלין) בראשותו של מחולל ה'דף היומי' רבי מאיר שפירא זצ"ל. מהענקים שיצאו מכור היתוך קודש זה, היה הרב שמואל וואזנר זצ"ל. בספר אבי החוראה שיצא לזכרו מתאר את קשרו העמוק לרב שמעוני (עמו קמ"ב-קנ"ד). ומאידך גיסא הערכת הרב לתלמידו שהתבטאה במכתב שנתן בידו ובו כתב בין דבריו: אשרי הקהל ישורון אשר ישימוהו עליהם לרב לדון ולהורות...

בקיאותו וידיעתו בכל מבחני התורה היו מבחילים ממש, נגלה ונסתר בזה"ק ובכתבי האר"י, בנוסף להתעמקותו בספרי המחור"ל, אליהם הפנה את תלמידיו ובנהרי אש הנ"ל (לקוטי דבורים אות קל"ג) הביאו עפ"י דבריו: ספרים הקדושים של רבינו נשיא ישראל אור עולם המחור"ל מפראנ זיע"א הזחיר ללמוד כמה פעמים, הם יסודי האמונה והקדושה לנפש מישראל. עוד הוסיף אין יודע את המעשה המיוחס לו של הגולם שזה ודאי דבר נורא וגדול מאוד, אבל להכיר ספר גבורות ה' [עוסק בענייני יציאת מצרים ויסודות האמונה בו] זה דבר עוד יותר גדול!... וממעינות החסידות שאב מלוא הפנינים, ובשנותיו הצעירות למד והסתפג בבית המדרש של קוונין.

שאלה מעניינת שאלו אחד מתלמידיו: מה הסיבה שבספרי הגאון היד"א זיע"א יש בהם כח משיכה לקרוא בהם ואפילו בשם הגדולים, ואפילו לחזור ולשנות?

מי כמנכה באלים ה' מי כמנכה נאדר בקודש נורא תהלות עושה פלא. פירוש של אלים המה כוחות, כמו ואת אילי הארץ לקח. בסדר הכריאה היה רצון ה' יתברך בסדר זה דוקא שאפשר להמצא כח הטוב וגם כח הרע בכדי להמציא הבחירה לבריותיו וקיבול שכר על עבודתם. הנהגה הזאת של כח הטוב וגם הרע הנמצא עד זמן תחיית המתים, הנה בתוך הכוחות הללו מוצנע כח הקדושה שיהיה גובר ומנצח הרע לבסוף, ובעת רצון לעשות נפלאות אל עמו ישראל שזוכים להטיב עמם מתגלה כח זה הגדול של צד הקדושה. אכן באמת ישנה בכח שליטתו של ה' יתברך עוד הנהגה ללא השקיף כלל על מעשי התחתונים, להגביר כח בקדושה לבטל כוחות הרע ולהכניעם בעת שיעלה הרצון לפניו יתברך אפילו בלי זכות ישראל, וא"כ בשעה שמתגלה זאת הכח שליטתו יתברך, אין כאן עוד ענין נפלאות של התגברות כח הקדושה נגד כוחות הטומאה, כי הכל בטל לפניו יתברך.

ענין שתי בחינות הללו שזכרנו על הים מי כמנכה באלים ה', אפילו בשעה שנמצא כח הרע בעולם, בשעה שנראה לפנינו שני כוחות שישנם שני אלים, אבל כח הקדושה הנעלם גובר ומתגלה בעת רצון להטיב לעמו. אבל יש עוד בחינה [נה] מי כמנכה נאדר בקודש (מלשון אדיר וחזק, עיין ספורנו³) הבלתי נראה לעינינו בכל זמן ההסתר של הנהגת העולם, וכח הקדושה זו מתגלה בעולם רק ברצונו יתברך בלי שום זכות.

בעת השלימות בשירת הים היה מתגלה להם גם הבחינה הזאת, כי הכל מתבטל אל קדושת ה' יתברך ואמרו נורא תהלות עושה פלא, יש כאן פחד ומורא להלל כי הכל בטל ומבוטל [אל] ה' יתברך, והיינו כנגד הבחינה השניה אמרו נורא תהלות. עושה פלא – כנגד הבחינה הראשונה שעושה נפלאות לעמו ישראל.

כפילות דרשת השם 'מן' – לפי דרגת המפרשים

וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מִן הָיָא כִּי לֹא יִדְעוּ מַה־הָיָא (שמות בשלח מ"ז ט"ו)

בחקל יצחק לאדמור הרב יצחק אייזיק וייס ארמו"ר מספינקא⁴ זצ"ל הי"ד כתב בספר שיצא לאור לאחר עלייתו בסערה השמימה, ע"י תלמידו הרב יעקב יוסף וייס זצ"ל, וזלה"ק:

תשובתו היתה, ששמע מאביו עפ"י הנועם אלימלך זה לעומת זה עשה האלקים – רשע אחד ישב כברליון וכתב ספרים, שכל מי שלומד בהם אביו לנפשו. לעומת זה יושב איש קדוש בליוורנו [החיד"א] וכתב ספרים, שכל מי שלומד בספריו לא יצא מן העולם בלא הרהור תשובה. (ליקוטי דיבורים קל"ב).

עוד הובא שם (אות ע"ו) שאמר על עצמו שהוא מתפלל עבור התלמידים שמן השמים יעזור להם להכנס להקדושה העליונה ולעבודת ה' באמת לאמתו. ומאריך לבאר עפ"י שירת הים בפרשתנו את המכשולות שעלולים לעכב העליה בהר ה' המקודש בעבודתו יתברך, ותפלתו להצלת תלמידיו מהם והסיוע: מקדש ה' כוננו ידיך – המקדש הגדול בלב האדם שיבנה בשתי ידיו כוחות הימין והשמאל, כוננו ידיך ויהיה ה' ימלך לעולם ועד.

בשנים האחרונות לחייו התגורר בקראקא עד ללקיחתו להשמדה. כשניסו ברנגעים האחרונים למנוע עלייתו לרכבת, שאדם רבי שמעונילה האם יצטרכו לשלוח מישהו אחר במקומו להשלמת המספר? וכשלא נענה, והבין שאכן כך יהיה, סירב ועלה לרכבת שלקחתו למקום ההשמדה. הוא ומשפחתו נספו הי"ד.

הספר ממנו נערכו הדברים בגליון וחלק נכבד מתולדותיו, הוא נהרי א"ש שהינו ליקוט משרידי תורתו עפ"י מכתבים ששלח לתלמידו הרב יעקב מוסקוביץ זצ"ל, וכן בן דודו הרב אברהם מרדכי הורביץ זצ"ל שעלה לירושלים. בספר מדור מאמרים, מכתבים וליקוטי דיבורים ומעט זכרונות ועדויות מתלמידים. הספר יצא לאור בארה"ב לראשונה בתשנ"ג, ומהדורה שלפני החמישית, בתשע"ה. (הספר לא נמצא במאגרים הממוחשבים, נכון לשבט תשפ"א).

³ מפאת השיבותם הבאנו דברי הספורנו וזלה"ק: מי כמנכה באלים. נתן שכח לאל יתברך על מלחמתו השלישית נגד המון רכב מצרים, ואמר מי כמוך בחזקים, שיוכל לשנות טבע הנמצאים הבלתי נפסדים בטבעם.

נאדר בקדש. הנה הקדוש במוחלט הוא הבלתי נפסד כלל, כאמרם ז"ל (סנהדרין צ"ב ע"א) מתים שעתידי הקדוש ברוך הוא להחיות אינם חוזרין לעפרם, שנאמר (ישעיהו ד' ג') הנשאר בירושלם קדוש יאמר לו, מה קדוש לעולם קיים וכי. אמר, שאין כמו האל יתברך נודע לאדיר ומלך על כל אלהים קדושים ונצחיים, ולפיכך לו לבדו יאות לשנות טבע כל נמצא בלתי נפסד, כי נצחיות כל נצחי לא יהיה זולתי מאתו יתברך, עכ"ל הספורנו. (להבנת דבריו מומלצת מאוד מהדורתו של הרב יהודה קופרמן זצ"ל. כמעשהו בו השאיר ברכה לדורות בביאורו למשך חכמה, כן עשה לפירוש הספורנו).

⁴ רב יצחק אייזיק וייס מספינקא זצ"ל הי"ד. הסיודת ספינקא התבססה בהונגריה, היא היתה מיוזג של כמה מהלכי עבודת ה' ולמוד: מזידיטשוב נמלה את הנסתר, בלימוד פסע בנתיבות צאנו, ובעבודה מלהט בעלז. הרב יוסף מאיר היה

ואיתא במכילתא [בשלח מסכתא דויסע ג']: דורשי רשומות אמרו ישראל קראוהו מן. ואה"כ כתיב ויקראו בית ישראל את שמו מן וגו'. ואיתא במכילתא [שם שם ה' (ובגירסה שלפני פרשה ו)] דורשי רשומות אמרו בית ישראל קראו את שמו מן, והוא פלאי, ולמה כפלו דבריהם ובשינוי לשון, ועיין בפירוש מרכבת המשנה [ביאור למכילתא⁵] ובישמה משה שהארכיכו.

ולפענ"ד י"ל [יש לכאר] דכבר הבאתי דע"י אכילת המן נזכרו ישראל מאוד, וע"כ אנו אומרים (בהגדה) אילו נתן לנו את המן ולא נתן לנו את השבת דיינו, כי ע"י המן היו מזדככים כל כך עד שהיו משיגים מעצמם קדושת השבת. ואיתא באמרי יוסף [אביו, הרב יוסף מאיר וייס זצ"ל] בפירוש הכתוב (שמות י"ב מ"א) ולא יכלו להתמהמה, שלא יכלו להשיג במצרים שתי בחינות מ"ה מ"ה – מה ה' אלקיך שואל מעמד (דברים י' י"ב) מה אנוש כי תזכרנו (תהלים ה' י'), דהיינו גדולת ויראת הבורא יתברך שמו, ושפלות עצמו, עיי"ש. אכן כאשר אכלו מהמן ונזכרו השיגו השני ה'מה' מ"ה, וע"כ קראו החכמים והצדיקים שמו מ"ן [שעולה בגימטריה] שתי פעמים מ"ן. אמנם הפחותים שבעם קראו שמו מ'ן מן המעם שהיה מזומן להם כפירוש רש"י, וידוע דבני ישראל' הם הגדולים החשובים, ובית ישראל' הם הפחותים כמו שכתב בישמה משה.

וזה פירוש הכתוב 'בני ישראל' הגדולים שראו שבאו למעלה גדולה להשיג השני מ"ה, ויאמרו איש אל אחיו, מן הוא, המן גרם להם זאת שהוא שתי פעמים מ"ה, כי לא ידעו עד עכשיו מה הוא, כמעם ולא יכלו להתמהמה ועל כן כשהשיגו זאת קראו שמו מן, אבל 'בית ישראל' הפחותים לא ידעו מעם האמיתי של שמו, רק קראו שמו מ'ן ממעם הטפל מהמת שהוא מזומן, וזה פירוש הכתוב 'ויקראו בית ישראל את שמו, הטפל של שמו, מן. וזה כוונת הדורשי רשומות דקיימא לן 'את' הוא הטפל כדרשת חז"ל (פסחים כ"ב ע"ב) את בשרו – הטפל לבשרו, אבל מעם העיקרי לא ידעו רק 'בני ישראל'. עכ"ל החקל יצחק זצ"ל הי"ד.

האדמו"ר הראשון, לאחר הסתלקותו המשיך דרכו בנו הרב יצחק אייזיק. יסד ישיבה בהצרו שקרא לה ע"ש אביו אמרי יוסף' והוא אמר שם שיעור בכל יום. הונגריה נותרה כאי בודד בשעה שרוב ארצות אירופה עלו בלהבות, ויהדות פולין ברובה כבר הוכחדה כבשני אושוויץ. יהודים ניסו והלקם הצליחו לעבור להונגריה, אמנם ההונגרים עדיין לא שלחו את היהודים לטבח, אך אסרו על הכנסת יהודים ממדינות אחרות. האדמו"ר נתן הוראה לבנות מתחת לאולם הקבלה בונקר, שבו החביאו את היהודים הנמלטים. יום אחד נתפס יהודי שהסתתר בהצרו, האדמו"ר נלקח להקירה אך מען להגנתו מכיוון שמגויעים אליו יהודים רבים, אינו יודע מקום מגוריהם של כולם. הם שהורוהו, אך פקדו עליו לנעול את הצרו בכל לילה. לכן האדמו"ר פקד להרום את שער הצר כדי שיוכלו להמשיך להגיע לחסות בצילו. מפאת קשרים שהיו לו עם ארמון המלוכה באנגליה, הגיעה אליו אשרת כניסה משם בתחילת מלחמת העולם השנייה, אך הוא סירב לעזוב את חסידיו. בר"ח סיון תש"ד נלקח לאושוויץ, גם כשהוכילוהו הנאצים האורורים בדרכו האחרונה, לא פסק מתלמודו. ובי"ג בסיון החזיר נשמתו על קדושה ה'. אנשים שהיו מסביבו סיפרו כי בעת שנלקח למחנה היה שר 'טהר ליבנו לעבדך באמת' ובעת הלקחו להריגה, היה מצעק: 'איש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה'.

נכדו ר' יעקב יוסף וייס ניצל מגיא ההשמדה וכשחזר לעירו מצא מתחת לערימות השלג דפים בכתב יד מחבורו הגדול של סבו. לאחר שאספם הוציאם לאור לראשונה בתשי"ב בארה"ב, ובשנת תשס"ג מהדורה שנייה ממנה נערכו הדברים. (תולדותיו נערכו ע"י הספר אדמורים שניספו בשואה עריכת מנשה אונגה מוסד הרב קוק ירושלים).

⁵ מרכבת המשנה למכילתא נכתב ע"י הרב דוד משה אברהם איש טרויש אשכנזי אב"ד ראהטין (גליציה/אוקריינה). ואין זה בעהמ"ה מרכבת המשנה לרמב"ם ששמו היה שלמה אשכנזי רפפורט מהעלם (מכונה 'הרב שלמה העלמא'). מכיוון שהבאנו את מרכבת המשנה למכילתא, אביא דבר פנינה שראיתי כעת בפירושו למכילתא מפרשתנו. המכילתא ב'פרשת השירה' (פרשה ג' אות א') זלה"ק: ויהי לי לישועה – ישועה אתה לכל באי העולם אבל לי ביותר. ד"א ויהי לי לישועה – היה לי לשעבר ויהיה לי לעתיד, עכ"ל. מבאר מרכבת המשנה וזלה"ק: ... היות ונתוכחו ישראל עם שרי מעלה לקדם שירתך [עפ"י שמות רבה (כ"ג ז)]: אמר רבי יוחנן, כיוון שיצאו ישראל מן הים באו מלאכים להקדים שירה לפני הקב"ה, אמר להם הקב"ה יקדימו בני תחילה, הדא הוא דכתיב 'אז ישיר משה' שר לא נאמר אלא ישיר, ישיר ישראל תחילה] ומצד הסברא אמנא דראוי ישראל להיות מוקדמים, דשאני מלאכי השרת שירתך קבועה ועליו אין להוסף, כמאמר חז"ל (תולין צ"א ע"ב) אמרי לה [המלאכים שירה] פעם אחת ביובל, וא"כ מאי איכפת להם, לא יודחו משירתך?

אמנם ישראל היותם מעותרים בכל עת לניסי ה' ונפלאותיו, א"כ אי אפשר לדחות השירה רגע אחד שירה המחויבת באותה זמן, כי בעבור זמנה פן יגיע עת לומר שירה אשר יהוייב הזמן שאחר זה מנס המעותר, ויודחה שירה אחת כי תוכלל שירה אחת בשנים, ומן הראוי על כל נס בפרטות לומר שירה והודאה מיוחדת. וזה היה הכרעת משה, אשרה לה, עלינו להקדים שירתנו ממלאכי השרת היות היה לי לישועה, ויהיה לי לעתיד, מעותר אני בכל שעה לישועה, א"כ אינו מן הראוי לאחר השירה המחויבת אף עונה אחת. עכ"ל מרכבת המשנה למכילתא.

גודל הכרת מעלת ישראל שהגיעו מקריעת ים סוף

בתורת אברהם לרב אברהם גרודזינסקי זצ"ל הי"ד משגיח בסלבודקא (מאמר 'ארץ אפים') כתב וזלה"ק:

...כמו שמביעת המצרים בים הראתה את מהותם של המצרים, כן קריעת ים סוף לישראל הראתה את מהותם של ישראל, כיוון שראו ישראל את הנעשה בים, הגיעו ליראה ואמונה, הגיעו לשירה ששר משה רבינו, יחד עמו אמרו שירה מילה במילה. הגיעו לנבואה שהיא למעלה ממדרגת הנביאים, הבינו מדעתם את החיוב והאפשרות להתדמות אל ה' יתברך. ראו ברוח קדשם את כל העתיד לבוא, ידעו כי הולכים המה אל בית המקדש, כמו שאמרו נהלת בעוד אל נוח קדשך. ידעו את ערכם כי השכינה תרד מן השמים לשכון ביניהם, המה יבריעו בגדלותם את הפמליה של מעלה, יקבלו את התורה משמי מרום ובה זכו להשראת השכינה, כי ה' הכיר אותם לדעת את מהותם. אם הבורא יתברך הלך לפניו יומם לנחותם הדרך ולילה להאיר להם, אין ביאור גדול מזה כי בני אברהם יצחק ויעקב הם, ומחס נחלו את אוצר האמונה, את אוצר החסד, ובה הם מוכשרים יותר מאומות אחרות לחוות בנועם ה' ולבקר בהיכלו.

הכרת מהותם זו האירה להם את הדרך של העתיד, לא את המקדש הראשון לבד אלא גם את המקדש השני, כמו שדרשו חז"ל [ברכות ד' ע"א על הכתוב (שמות ט"ו ט"ז)] עד יעבור עמך ה' – זו ביאה ראשונה, עד יעבור עם זו קניית – זו ביאה שניה, ולא כמו שנבנה לאחר שגם החטא, אלא כמו שהיה ראוי להכנות אילו לא הטאו... וכשראו ישראל את ההוה אשר לא היה כמנהגו מעולם ואת העתיד הגדול שלהם ושל כל הבריאה בשבילם, איך הבינו את העבר שלהם, את אשר עבדו ע"ז במצרים ואת המ"ט שערי טומאה שלהם, הלא כשחוק היה בעיניהם, כיוון שהכירו ירושת אבותיהם בליבם פנימה – הלא מאמינים בני מאמינים המה, כמו שהעיד עליהם הקב"ה בשעה שאמר משה [שמות ד' א'] והן לא יאמינו לי, אמר לו מאמינים בני מאמינים [שבת צ"ז ע"א, שמות רבה ג' י"ב]. וזה הלא היה לפני כל הניסים, אלא שה' הרואה את לב האדם ראה את האמונה התקועה בליבם מאברהם אביהם גם בהיותם למעשה עובדים ע"ז כאנשי מצרים, כמו שאמרו חז"ל (מגילה י"ב ע"א) על דור אחשוורוש הם לא עשו אלא לפנים... עכ"ל הרב אברהם גרודזינסקי זצ"ל הי"ד.

⁶ הרב אברהם גרודזינסקי זצ"ל הי"ד (תרמ"ב-כ"ט בתמוז תש"ד) נולד בורשה, מתלמידיו המובהקים של ה"סבא מסלבודקא (רבי נתן צבי פינקל זצ"ל בעמ"ה"ח אור הצפון). נשלה ע"י רבו לישיבת טלז בראשות הרב אליעזר גורדון לבסם בה את שיטת המוסר. לאחר כמה שנים שב לסלבודקא (פלך בקובנה שבליטא) היה מהנהלת הישיבה. בשנת תרפ"ה עת שלחה ישיבת סלבודקא ענפה המקודש לארץ ישראל, ליסד בעיר חברון את ישיבת סלבודקא, עלה אליה יחד עם הרב יחזקאל סרנא זצ"ל וקבוצת תלמידים. לאחר כמה חודשים של שהייתו בחברון, חזר לישיבת האם' סלבודקא. בשנת תרפ"ז לאחר עליית ראש הישיבה ה"סבא' עם הרב משה מרדכי אפשטיין לארץ ישראל ולישיבה בחברון ובה נשארו, נתמנה לראש הישיבה.

בתקופת השואה שהה בקובנה עד שנרצח ע"י הנאצים ימ"ש. ארבעה משמונת ילדיו עלו בסערה השמימה באותה תקופת אימים.

ארבעה מילדיו נצלו והם בתו הרבנית רבקה שהיתה נשואה לרב שלמה וולבה זצ"ל (עלי שור), בתו הרבנית שרה שהיתה נשואה לרב חיים קרייזוירט זצ"ל אב"ד אנטורפן. הרבנית לאה אשתו של הרב ברוך רוזנברג ראש ישיבת סלבודקא בני ברק, בנו הרב יצחק ראש כולל תורת אברהם בני ברק. מגדולי תלמידיו הרב אביגדור מילר זצ"ל והרב מרדכי צוקרמן זצ"ל.

בספרו תורת אברהם נקבעו ונטבעו עפ"י כתיבותיו עצמו. הספר שמחולק לשנים, חלקו הראשון נשלח לארץ ישראל עם אחרון התלמידים שעזבו את סלבודקא עם פרוץ מלחמת העולם השנייה. והחלק השני הוא המאמרים שפורסמו בירחון 'בנסת ישראל' וירחון תורני שיצא בוילנא בעריכת הרב משה קרליץ (אחיו הצעיר של החזון איש זצ"ל).

הספר שהינו תורת וציוור בעליו מתואר ע"י המביאים לבית הדפוס, כמותואר בפתיחתו: כל דבריו בניינים על סוגיות הש"ס והראשונים ד"ל, מגמתו לחשוף את החלכה שבאגדה... רוב המאמרים הנדפסים בספר זה דומים מצד המכנה שלהם לשעוריהם של ראשי הישיבות: קושיה ותירוץ לכאורה, סתירת ה"לכאורה" הצבת היסוד וביסוסו בראיות... (המחבר) כשם ששלט על כוחות נפשו כך שלט על כח מחשבתו... האור הכוקע מתוך בירורי הלכות אלו, הוא אורו של האדם הגדול בעל הצלם אלקים אשר אין גבול ללבו להשיג טוהר ולחונן חסד, זוהי תורת האדם אשר קיבל מרבו רבי נתן צבי פינקל זצ"ל. ואם ספר זה מצד אחד הוא בירורי הלכות – הוי דומה לו, הרי הוא השתפכות פיוטית של כיסופי עליה מאידך, הפותחת ומתארת שוב ושוב לפנינו את עולמו הנפלא של האדם הגדול יציר כפיו של הקב"ה. וזהו קסם הספר אשר בו החלכה

קדושת השירה ומקורה

האדמו"ר מקאלוב מנחם מנדל טאוב זצוק"ל כותב בספרו הקדמות מספרי קול מנחם (מאמר 'הבוחר בשירי זמרה') וזלה"ק:

השירה כידוע היא אחת מתרי"ג מצוות שבתורה המוטלת על שבטו של לוי. וזה לשונו של הרמב"ם [ספר עבודה] הלכות כלי המקדש (פ"ג ה"א-ג') זרע לוי כולו מובדל לעבודת המקדש...ומצות עשה על הלויים להיות פנויים ומוכנים לעבודת...המקדש...עבודת הלויים היא שיהיו שומרים את המקדש...ויהיו מהם שיהיו משוררים לשורר על הקרבן בכל יום...עכ"ל הרמב"ם.

החובות הלבבות מביא בספרו (שער הבחינה ה') הלשון הוא קולמוס הלב, נרשה לעצמנו להוסיף ולומר השירה היא קולמוס הנשמה. שום שפה ותהיה הכי עשירה שבעולם, לא יספיקו מלותיה, ניביה והגיגיה, להוציא מהשפה ולהוץ את מה שמסוגלים לכטאות ולהרגיש כמו שמסוגלת לעשות 'שפת השירה'. שפת הדיבור מוגבלת היא, יש לה מיצרים ומחסומים, האומרים – עד פה תבוא ולא תוסיף, לא כל דבר מותר לומר, לא כל דבר אתה מעיז לומר, ולא כל דבר אתה בכלל מסוגל לומר הגם שהלב מלא על כל גדותיו ורוצה הוא להתפריץ, להביע להוציא..

[כאן עובר הרב לעסוק בענין עבודת הלב היא התפלה שמשתמשת בכח הדבור, וכותב] הלכות קבועות גדרים וסייגים מסויימים נאמרו בתפלה...לתפלה הוקים משלה, סגנון קבוע, כל מילה ספורה ושקולה במטבע שטבעו לה חכמים...זמנים משלה...

שונים הם הדברים כשהמדובר בשירה, שאין לה מעצורים, אין תחומים, אין גבולות, אין קוים קבועים, אין היא מיוחדת לפה ולשון בלבד, השירה היא מהותו ועצמותו של האדם עצמו, והוא ושירתו היינו הך, היא ממלאת את כל הלל הלב, כל יישותו ומהותו בבחינת 'לית אתר פנוי מיניה'. השירה היא שפת הרגש והנשמה, וכהלך מלא על כל גדותיו כשהוא מלא כמיהה עריגה וכסופין...אין לה זמן מיוחד, אין לה מקום קבוע, היא עומדת למעלה מהזמן והמקום. ומה נפלאו דברי חז"ל במדרש תהלים [י"ט] דוד המלך ע"ה לא הניח איבר שלא קילם בו להקב"ה, קלסו בראשו...בעיניו...

המילה שירה מוזכרת לראשונה אצל שירת הים...שירה זה לא ענין של אומנות ולא מתיחסת רק לאנשים מיוחדים, שירה זה לא קול אדיר וחזק ולא קול ערב ודק, שירה זהו האדם, והאדם זהו שירתו. ולפי מדת השתייכותו לשירה, זהו מהותו ויישותו האמיתית, ולכן אסור לו לתלמיד להתחיל לשיר בכוחות עצמו, כל עוד לא למד מפי רב מוסמך ומובהק, את כל כללי השירה שיהיו על טהרת הקודש, לכן אז ישיר משה ובני ישראל...שבכח השירה העלה אותם לדרגתו הוא, כי כוחה של השירה רב ועצום לנער ולהוציא את האדם מאדישותו וקרירותו ולהפיה רוח חיים בנקודה הפנימית שבו ללבושה ולהבעירה באש שלהבת י-ה, בתנאי שהשירה יוצאת מלב מלא רגש אמיתי וספוג באימת קודש.

[קושר ענין שירת הלויים ממנה התחיל, וממשיכו לענין שירת התורה]

משה רבינו ע"ה שהוא עצמו משבט לוי, עליו הוטל התפקיד למסור את סודות ורוי השירה לשבט לוי כולו, ולא דבר של מה בכך הוא, שהרי כך אמרו חז"ל (בראשית רבה וירא נ"ד ו') אמר רבי שמואל בר נחמן, כמה יגיעות יגע בן עמרם עד שלמד שירה ללויים. והיינו כדאמרן, שהשירה היא לא סתם ידיעת תוים מוזיקליים...כי חזקה על רב מצויין כרבן של ישראל, ועל תלמידים מוכשרים כשבט לוי, שידעו טוב איך למסור ולקבל זה מזה וזה לזה, ללא קשיים מיוחדים, אבל להחדיר בהם את תוכנה ופנימיותה של השירה, זו היתה אחת העבודות הקשות שבמקדש, שאפילו משה רבינו ע"ה רק אחרי כמה יגיעות הצליח לעבירם בקרב בני שבטו המיוחדים.

השירה יורדת ברובות אל תוך עולמנו ומרוממות אותנו ומושכות אותנו וכובשות מה ולב יחדיו. ע"כ חלק מדברי פתיחת הספר. שיצא לאור ע"י כולל תורת אברהם שבנו הרב יצחק זצ"ל כאמור עמד בראשו.

ויחד עם מלאכת השירה הוטל עוד תפקיד ראשי והשוב במעלה על שבט לוי, התפקיד של הרבצת תורה בקרב ישראל, 'וירו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל'. שבט לוי שזכה להכנס לעולם השירה, הוא המסוגל להרביץ תורה ברבים, בגלל הקשר והשייכות שבין שני הדברים יחד...

[מעלת שירת ישראל דוקא מהיותם מחוברים לחומר]

בתנא דבי אליהו (זוטא כ"ה) אין מלאכי השרת אומרים לפניו שירה למעלה, עד שאומרים ישראל שירה למטה. ובזה"ק (שמות י"ח ע"ב) בשפותהין החיים שירה, מוסיפין העליונים כח לדעת ולהכיר מה שלא השיגו, שמים וארץ מוסיפין כח בהאי שירה. [עכ"ל]. ובמה גדול כחה וגבורתה של שירת התחתונים שהיא קודמת למלאכי השרת⁷, ואיך היא מוסיפה כח בעליונים? ואפשר לומר כי השירה של התחתונים עם כל מטרדות החיים ועול הפרנסה המקיפים אותם מכל צד, ואם בכל זאת מוצאים הם את הזמן [והיכולת] להתפנות ולנתק מכל כבלי החומר, ומתרוממים ומגביהים עוף למעלה – שירה זו עולה בהרבה על כל השירות של המלאכים.

[שירה גם מתוך מצב חשיכה והסתור]

וזכרנו כשהיינו במחנות ההשמדה, והיו חיינו תלואים מנגד ממש, ונתקיים בנו 'בבוקר תאמר מי יתן ערב ובערב תאמר מי יתן בוקר, ולא היינו בטוחים אפילו בחיי שעה, ובכל זאת מתי שהיתה לנו ההזדמנות שרנו שירה אמיתית שיצאה ללא ספק מחלל הלב. ואחרי שיצאנו בחסדי הבורא מאותו עמק הבכא בנסים וברחמים גדולים, נתחווירו לי דברי הרמב"ן הקדושים בפרשת וילך על הפסוק [דברים ל"א י"ט] ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל, וזלה"ק: ומעם השירה הזאת, השירה אשר אגיד לך עתה והיא שירת האזינו, ויקראוה שירה, כי ישראל יאמרוה תמיד בשירה ובזמרה, וכך נכתבה כשירה... כי ישראל יאמרוה תמיד בשירה ובזמרה, וכך נכתבה כשירה... זהו כוחם וגבורתם של ישראל גם כשהם נמצאים ח"ו במצב של 'האזינו' שהיא למעשה פרשת תוכחה המלאה זעם ועברה על שונאיהם של ישראל [בלשון סגי נהור] גם עם זה הם אומרים שירה...

ובמסכת ברכות (ג' ע"ב) כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, וכיוון שהגיע הצות לילה באה רוח צפונית ונושבת בו ומנגן מאליו. ואפשר לפרש... שהכונה שאפילו בזמן שאדם נמצא על מטתו אסור לו להפסיק מלומר שירה. הכנור צריך להיות תמיד תלוי ומוכן לפרוט עליו. וכיוון שהגיע 'הצות לילה' – בזמן שח"ו האדם מרגיש ירידה וחושך אפילה בחינת לילה, הרוח הצפונית וטמונה בארץ, הנקודה הפנימית שבו, עליה להתעורר ולשוב בו עד שהשלהבת תהא עולה מאליה, עד שינגן הכנור מאליו... עכ"ל האדמו"ר מקאליב⁸ זצוק"ל.

⁷ ראה לעיל הערה 4 דבריו המופלאים של מרכבת המשנה למכילתא, בענין טעם הקדמת שירת ישראל לשירת המלאכים.
⁸ האדמו"ר מקאליב הרב מנחם מנדל טאוב זצ"ל (תרפ"ד–כ"ג בניסן תשע"ט). אביו הרב יהודה יהואל היה האדמו"ר החמישי בשושלת קאליב (עיירה במרנסילונייה סמיכות להונגריה). בתקופת השואה גורש למחנה ההשמדה אושוויץ שם עבר את שיא התופת בהיותו נתון בביתן הנסויים הרפואיים הנוראים של הרופא' השטני. (כד"כ גם בסוירים במחנה ההשמדה לא ניתן להכנס לשם). לאחר השואה הגיע לשבדיה שם התאהד עם אשתו ומשם לארה"ב. בתשכ"ג הקים את קרית קאליב בישראל בראשון לציון, עלה ארצה ובתשכ"ו קבע מושבו בה. במשך חייו עבר בארץ בכמה מקומות, ביניהם הקים מוסדות בכני ברק, ובאחרונה בירושלים בשכון הב"ד עד להסתלקותו.
כתוצאה מהעניינים שעבר במחנה ההשמדה, לא יכל להביא תולדות לעולם. עם זאת השקיע כל חייו להקמת זכרון לקדושי השואה, והמפורסם שבהם הקמת מפעל 'בר בי רב דחד יומא' בו מתכנסים ללימוד ביום אחד אנשים העוסקים לפרנסתם במשך הזמן, התחיל משנת תשל"ב. כמו"כ יום עריכת אנציקלופדיה 'שמע ישראל' לזכר השואה.
מפעל נוסף שלו אמירת שמע ישראל בכנסים גדולים אותם קיב. זאת לאחר שבימי השואה כשבאחת מהפעמים הרבות בהן היה על סף מות כפשוטו התכוון לומר 'שמע ישראל' ואז אמר בתפלה-קבלה לקב"ה: אם ישאר בחיים ידאג שלא רק הוא יהודי אחד יאמר 'שמע ישראל' אלא ידאג ויעסוק שיהודים רבים ככל האפשר יאמרו בקול 'שמע ישראל'.

ספרים הנושאים את השם קול מנחם, על התורה, וכן שו"ת ביאורים לתהלים ועוד. ההקדמות הנפלאות מעטרות את ספריו הביאו לכך שהוציאו 'ספר ההקדמות' כספר בפני עצמו.

מקדש לעתיד בימי אדם או בידי שמים

בספר **משנה שכיר** עה"ת לרב **ישכר שלמה טייכטאל** זצ"ל הי"ד (יום העולותו בסערה השמימה יהול סמוך לפרשת בשלה י' בשבט) הביא בענין המקדש לעתיד לבוא בב"א וזלה"ק.

תחילת דבריו הקדים וכתב על רקע תקופת כתיבת הדברים: ארשום מה שהערותי היום יום ו' עש"ק בלומדי הומש עם פירש"י לסדר בשלה תרע"ו [מלחמת העולם הראשונה (תרע"ד-תרע"ח)] ה' יתברך יזכני להרמת קרן ישראל במהרה, כי כבר שחה לעפר בטננו וישראל שרויים בצער גדול מאוד אשר לא היתה כמוהו מעת הגלנו מארצינו⁹, ה' יתברך יראה אותות בקרוב וינחמנו בישועה וגאולה קרובה ויקבץ נדחנו בב"א.

ברש"י בפסוק (שמות ט"ו י"ז) **מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי בּוֹנְנֵנוּ יְיָהּ** הכיב המקדש שהעולם נברא ביד אהת, שנאמר (ישעיהו מ"ה י"ג) **אֲחִידֵלִי יִסְדָּה אֶרֶץ**, ומקדש בשתי ידים, אימתי יבנה בשתי ידים, בזמן שח' **מִלְאָךְ לְעֵלָם וְעַד** (שמות שם י"ח) לעתיד לבוא שכל המלוכה שלו [עכ"ל רש"י עפ"י מכילתא בשלה פרשת השירה י'].¹⁰

הנה בכתובות (ה' ע"א) אמרו דרש בר קפרא גדולים מעשי צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאילו במעשה שמים וארץ כתיב [ישעיהו מ"ה י"ג] **אֲחִידֵלִי יִסְדָּה אֶרֶץ וְיִמְיָנִי טַפְחָה שָׁמַיִם** ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב (שמות ט"ו י"ז) **מִבְּנֵי לְשִׁבְתְּךָ פְּעֻלָּתְךָ ה' מִקְדָּשׁ אֲדֹנָי בּוֹנְנֵנוּ יְיָהּ**. יעויין שם ברש"י ותוספות, דמקדש מעשה ידי צדיקים הוא, ועיין שם במהרש"א דקאי על בצלאל וחבריו שעשו המשכן.

והנה קשה לרש"י כאן דכתב דמקדש דלעתיד יבנה בשתי ידים, א"כ יהיה מעשה צדיקים כמבואר כאן בכתובות דמעשה הצדיקים הם בשתי ידים, א"כ קשה לעצמו דכתב בר"ה (ל' ע"א ד"ה לא) דבנין דלעתיד יהיה בידי שמים, וצ"ע לכאורה.

אך אתי שפיר דרש"י כאן לעיל מיניה פירש בעצמו הטעם זקף גדול [תיבת **מִקְדָּשׁ**] להפריד מהשם שלאחריו, ולומר דהמקדש אשר בנונו ה', ר"ל דקאי על הקב"ה דהכתוב מדבר ממעשה ידי הקב"ה, וא"כ רש"י לא קאי בשיטת בר קפרא דכתובות הנ"ל, והוא לקוח מדברי המכילתא בפרשת בשלה (פרשה י' ד"ה מקדש) ואפשר דהן מדרש הלוקות, וא"כ קאי רש"י בר"ה עפ"י דבריו כאן, וע"כ הוא מחלק בין מעשה שמים וארץ למעשה בנין המקדש, וקאמר חביב המקדש וכו', ואתי שפיר. ומכלל דברינו אנו למדין דבר קפרא דריש קרא הנ"ל לחלק בין 'מעשה צדיקים' למעשה ידי הקב"ה, לא ס"ל דרשא הנ"ל דמכילתא ודברי הנ"ל, ולבר קפרא לא נשמע כלל דבנין לעתיד יהיה בידי שמים¹⁰. ועפ"י זה יתורץ מה שראיתי מקשין על הרמב"ם דסוף הלכות מלכים (י"א ה"א) דמשמע קצת מלשונו דבנין לעתיד יהיה בידי אדם, דאולי קאי בשיטת בר קפרא הנ"ל. עכ"ל הרב **ישכר שלמה טייכטאל** זצ"ל הי"ד.

בספר **דרשות למועדים** [ח"ב עמ' 437. הפניה עפ"י שו"ת בר אילן]. של המחבר **משנה שכיר** כתב בדרשה לבין המצרים בנין המקדש על ידי המלך המשיח וזלה"ק: מקשין על הרמב"ם [בפ' י"א מה' מלכים] שכתב המלך המשיח עתיד לעמוד כו' ובונה המקדש, וכן כתב שם [הלכה ג' וד'] שמלך המשיח אין צריך לעשות אות או מופת כו', אם עשה והצליח כו' ובנה מקדש במקומו ועי"ש. הרי דמלשונו מוכח דהמלך המשיח יבנה את המקדש. וברש"י [ר"ה ל, א] ובתוס' שבועות [טו, ב] מבואר ממדרש הכוז"ל דבנין דלעתיד יהיה בידי שמים ומאין לקח הרמב"ם ז"ל דיהיה בנוי בידי אדם ע"כ ועיין בזה במהר"ם שיק [יו"ד סי' רי"ג] ובספר תורי זהב להגה"ק רבי הערץ שייאר ז"ל במאמר שקל הקדש [רסה, א] שהאריכו בזה בטוב טעם ודעת....לאחר שמביא

⁹ כעשרים וחמש שנה לאחר מכן (אלול תרצ"ט-אביב תש"ה) פרצה מלחמת העולם השנייה שעלתה ללא שיעור על אסון והורבן של היהדות והעולם כולו, שלא היה כמוותו מאז הגלינו, כמהלכה עלה המחבר בסערה השמימה ובדרך למחנה ההשמדה נרצה באכזריות בקרון הרכבת.

¹⁰ כך כתב להדיא בפירוש **מרכבת המשנה** למכילתא לרבי דוד **משה אברהם** איש טרויש וזלה"ק: זה חולק אש"ם פרק קמא דכתובות (ה' ע"א) בדרש דגדולים מעשה צדיקים וכו'. ראה לעיל ד"ה 'כפילות דרשת השם מן' בהערה אודות **מרכבת המשנה**.

בהמשך דבריו כפי שכתב כאן בדרשותיו על התורה בישב דברי רשי, הוסיף וכתב: [ונראה כעת דלא קשה כל הני קושיות שהקשו בזה שמצאתי בתנ"ך [פרק למ"ד] שכתב על המקדש ראשון שלא נבנה בידי אדם אלא בידו של הקב"ה בלבד שנאמר, מקדש ה' כוננו ידיך ועי"ש במפורש שכתב שאעפ"י שנתעסקו בו בני"א לא נבנה רק ע"י הקב"ה. דאיתא במדרש חוית ובפסיקתא רבתי 'והבית בהבנתו נבנה אין כתיב, אלא בהבנתו, מאלה היתה המלאכה ניבנית והוא ששלמה אמר 'בנה בניתי' – בנין בני בניתי, עכ"ל וא"כ אולי על דרך זה מיירי כולה ואין כאן קושיא כלל ודו"ק].

לפני הגאולה מדת החמד ולאחריה בשמתחזקים מדת הדין

וְנִיתָ בְּחֹסְדֶךָ עִמּוֹ וְאֶלֶיךָ יִתְלַתְּ בְּעֵינֶיךָ אֶל־יְהוָה קְדוֹשׁ (שמות ט"ו י"ג)

מבאר הרב יהושע בוקסבוים¹¹ זצ"ל הי"ד בספרו אור פני יהושע בפרשתנו וזלה"ק:

וקשה, דמקודם אמר נחית בחסדך, שהיה ע"י חסדים ואח"כ נחלת בעודך, שהיה ע"י גבורה. וי"ל עפ"י מה שפירש גדול וצדיק אחד, על מה שאנו אומרים בפיוט לשבת שקלים 'אור פניך עלינו אדון נשא ושקל אשא בבית נכון ונשא' ופירש דהנה הקב"ה מתנהג עם בני ישראל מדה כנגד מדה, וע"כ כשאיש יהודי עושה מצוות ומעשים טובים אז כן עושה הקב"ה גם כן, למשל אם נותן צדקה אז נותן לו ג"כ ה' יתברך פרנסה וכ"ט [וכל טוב]. וכמו שהיה רגיל הבעש"ט הקדוש לומר המדרש [מדרש 'זההיר' משפטים] ה' צילך – שהקב"ה

¹¹ הרב יהושע בוקסבוים זצ"ל הי"ד (ה' אדר תרל"ז–כ"ו בסיון תש"ד) נולד בעיר פאפא לאביו רבי יוסף שהיה שליח ציבור וחזן באותה עיירה ולאמו מרת מלכה ע"ה. בצעירותו למד אצל רב העיירה הרב משה יוסף הופמן זצ"ל שהיה צדיק נשגב תלמיד החת"ם סופר זיע"א והמהר"א אסאד זצ"ל. לאחר מכן למד אצל הרב דוד פרידמן אב"ד צעהלים (הונגריה) לאחר שנתים של לימודים בישיבה קיבל את התואר 'ראש ישיבה' כינוי-תואר הניתן לתלמיד המצויין בישיבות הונגריה. עבודת התפילה היתה מוצקת כזהב טהור לליבו עם עמל התורה. לימים סיפר לבנו במכתב כי בימי בהרותיו היו ימים בזמנים אלו [ימי הרחמים והרצון] שהתגוללתי בדמעות בבקשות ובתחנונות... קיבל גם מהרב שמואל רוזנברג הגאון מאונסדורף זצ"ל מגדולי הונגריה תלמידו של ה'כתב סופר' (בנו הבכור של ה'חתם סופר'). ואת רבו זה תיאר 'וראו אשר שכינת ה' הופף עליו כל היום'.

עם דקותו ולימודיו ברוב יגיעה ועמל בגפ"ת החלק הנגלה וההלכתי של התורה, הרי שמוצא מסילות בלבבו הגדול גם לגדולי החסידות ומהם היו הרב יחזקאל משינוואה (הדברי יחזקאל). והיה הוגה ומעיין בספרי החסידות ומכוון תלמידיו לנהוג כמותו. את ביתו הקים בתרס"ב עם מרת מרים בתו של ר' מאיר היים בלוד מהעיר אוהעל, הותנו שהיה ב"ה בעל אמצעים סיפק לכללתו וכן קנה לו ספרים רבים. במשך שנותיהם זכו להעמיד עשרה צאצאים, שבעה בנים ושלוש בנות. רובם נשאו והקימו בתים אך רוב צאצאיו עלו על המוקד עם כל ילדיהם. שני בניו שנותרו הם הרב יונה בוקסבוים (נפטר בתשמ"א) והרב שמואל בוקסבוים (נפטר תשמ"ז). שניהם נצלו כיוון שבאותה תקופה שהו בארץ ישראל בישיבתו של מהר"ץ דושינסקי זצ"ל בירושלים.

באותה תקופה בה הוא מתגדל בא בקשר עמוק עם הרב מרדכי זינקלר ה'לבושי מרדכי' מגדולי הפוסקים בהונגריה שמכניסו ומלמדו דרכי הוראה והנהגה. לאחר עשר שנים שישב סמוך על שולחן הותנו, התהפך עליו הגלגל ולא יכל להמשיך לתמוך בו. כעת מפציעה שמושה של אחד ממוארי התקופה שקובע מקומו בגאלאנטה שבהונגריה, הוא נכנס למלא מקומו של הרב יוסף צבי דושינסקי שעובר לחוסט ובתרצ"ב עולה לבקר בארץ ישראל פוגש את הרב זוננפלד זצ"ל, אך הוא נפטר לאחר כמה ימים. ולבסוף הרב דושינסקי נבחר לשמש תחתיו כגאב"ד בעדה החרדית. ומקים את ישיבת בית יוסף צבי, שלימים שם ינצלו שני בניו של הרב בוקסבוים כנ"ל. הרב יהושע בוקסבוים בה' בכסלו תרפ"ב עולה על כס הרבנות בגאלאנטה, בה הוא משמש כרועה נאמן ואהוב לעדתו. בדרשותיו שהיו נעימות ועריבות, גם שדיבר דברי תוכחה מעולם לא קיטרג ולא דיבר סרה, ומרגל בפומיה על מאמר הז"ל טוב שכרופאים לגיהנם, גם ברופאי הנפשות עסקינן, שצריכים להזהר מאוד בעת תוכחותם מהלבנת פנים וכיו"ב, ולא ישאו עליהם הטא. אחד מהזמנים המיוחדים לדרשות היה ז' באדר שהיה נהוג בכמה קהילות לקבעו ליום הספד לצדיקים שנפטרו באותה שנה. את ישיבתו שהקים בעמל לבב ונפש והשקיע בתלמידיו תמצית חייו, די בספור אחד הממחיש מסירותו לתלמידים ע"י הכרת הטוב העצומה שהשו אליו. סיפר גאב"ד ירושלים שפעם בקשו תלמידיו הנשואים לקנות לו בית חדש ואספו כסף לשם כך, אך כשהביאו לו סירב לקבל ואמר להם: הכי תחשבו שאני צריך שתקנו לי בית בעוה"ה, אני צריך שתקנו לי בית בעוה"ב ע"י שתוספו בתורה ובמעשים טובים... הרב סירב לקבל את הכסף דרש להחזיר לכל אלו שנתנו וביירר שאכן כולם קבלו כספם בחזרה. (עמ' ל"ח בחלק התולדות). תורתו ותולדותיו נערכו עפי הספר אור פני יהושע שיצא במהדורה חדשה מורחבת ומאירת עינים, ברקלין תשפ"ב.

הוא הצל של האדם, וכמו שהצל עושה כל מה שהאדם עושה, אבל זה טוב לאנשי מעלה שכל היום עושים רק טוב ורצון בוראם, אבל מה נענה אנן אזובי קיר אשר עול הגלות גבר עלינו ואין לנו זכאים שיתן לנו הבורא יתברך כל טוב בבחינת מדה כנגד מדה, אז הקב"ה נותן לנו ב'הקפה' על מנת שנשלם כשנצא מהגלות ונחזור לציון ברינה, ורוח הטומאה יעביר מן הארץ.

וזהו הפירוש אור פניך עלינו ארון נשא – שהקב"ה יתנהג עמנו בבחינת חסדים שהוא בחינת אור הפנים, ואעפ"י שאין זה שקול למעשינו בתורת מדה כנגד מדה, אבל אני מבטיח ששקל אשא בבית נכון ונשא, כשנבוא לבנין ביהמ"ק בגאולה העתידה או נשלם במשקל מעשינו מדה כנגד מדה, ויוכל אז הקב"ה לעשות עמנו טוב בבחינת משקל השוה, עכ"ד [של הצדיק הנ"ל].

וזה הוא ג"כ פירוש הפסוק בפרשה הזו נחית בהפך עם זו גאלת, בשעת גאולת מצרים אשר לא יכלו להתמהמה והיה להם נסיונות קשים נחה אותם הקב"ה בבחינת חסד אפילו אם לא היו כדאי, אבל כשנבוא אל בנין ביהמ"ק אז יתנהג בבחינת גבורה איש כפי מעשיו, וזהו נחלת בעוז שיתנהג בבחינת גבורה, אל נוח קדשך כשנבוא אל מקדשי א-ל בב"א... עכ"ל הרב יהושע בוקסבוים זצ"ל הי"ד.

ברכת הרפואה והקשרה לפתיחת התורה וסיומה

פְּלִיְהִמְחֶהָ אֲשֶׁר־שָׁמְתִי בְּמַצְרַיִם לֹא־אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵה (ט"ו כ"ו)

בילקוט דברי תורה מהרכבים האחים הרב אהרן¹² והרב מיכאל פרעסבורגר הי"ד הנדפס במבוא הספר שו"ת פאר אהרן¹³ מבארים פסוק זה וז"ל:

רבים הקשו, דאם לא אשים עליך מחלה' בשביל מה צריך לרפואה? [וביאר], דיש רופא המקבל שכר על כל ביקור, ורופא זה מעוניין ביותר חולים וביותר ביקורים כי על זה פרנסתו. ויש רופא שמקבל משכורת והוא

¹² הרב אהרן פרעסבורגר אב"ד באניהאד הי"ד, מגדולי רבני הונגריה בדור שלפני השואה, נולד לאביו הגדול בעל "תפארת יוסף" אב"ד מטרסדורף. למד בצעירותו בשיבות רבי ישעיהו זילברשטיין מויצן בעל מעשי למלך [הלכות בית הבחירה ומעשה המקדש לרמב"ם], יצא מחדש בארבעה כרכים מפוארים, ושל הרב שמחה בונם סופר בעל השבט סופר בפרסבורג. מסופר כי בעל שבט סופראמר עליו כי הוא פאר תלמידיו, ולא קם תלמיד כמותו. נודע בהרפתות ובתפיסתו המחירה, והיה דרשן מוכשר ומנהיג. הוא ייצג את אזור מגוריו בכנסיה הגדולה בווינה בשנת תרפ"ג. בשנת תרפ"ד מונה לרבה של באניהאד, שימש ראש ישיבה שם ונתן לתלמידיו שיעורים חריפים ועמוקים, כל יום במשך כמה שעות בעניינים שונים. הוא התפרסם כפוסק משיב הלכה וכדיין היורד לעומקה של ההלכה, והיה לכתובת מרכזית לשאלות הלכתיות בענייני ציבור ולענייני הפרט. על עומם עבודתו כמשיב לשאלות בהלכה כתב "...שחקפוני הבילי טרדין עד שכמעט לבלוע את רוקי אין לי פנאי לפי ערך בריאות גופי, כי הדין [הרב אברהם פולק הי"ד] איננו לעת עתה פה עירנו, וכל השאלות באים אלי, ולא יאומן כמה שאלות איסור והיתר המה פה, ואף אם הוא בביתו ובאים חצי אלי וחצי אליו אזו גם כן מגיע על חלקי די והותר, מכל שכן עתה שכולם עלי ועל צווארי".

כתבי תשובותיו הרבות אבדו בשואה, ורק מיעוטם קובצו ויצאו לאור בספר "פאר אהרן" (תשס"ג). נותרו לפליטה גם חלק מהידושים לש"ס ומדרשותיו.

בין הסכמותיו נמצאת הסכמתו לספר "אמונת אומן" כתב: "אמנם אהובי ידידי נ"י מאד תמהתי עליך הלא אנשים אחים אנחנו ואתה מכיר היטב את מעוט ערכי שלא זכיתי עוד להיות מן המסכימים...", והסכמתו לספר פתח תורה מאת רבי יהושע וייס הי"ד, שהדפסתו התחילה בתש"ג, אך הופסקה בשל המלחמה.

גיסו האדמו"ר ממטרסדורף רבי ישראל מויסניג מביא תורות ממנו בסדרת ספריו בית ישראל [נערכו והורחבו ע"י בנו הרב בונם יואל מויסניג זצ"ל ונקרא בית ישראל השלם]. הרב אהרן הי"ד נספה בשואה עם רבים מבני קהילתו באושוויץ בי"ח בתמוז תש"ד. (נערך עפ"י אתר תורתך לא שכחתי.)

¹³ שו"ת פאר אהרן לרב אהרן פרעסבורגר הי"ד נדפס לראשונה מכת"י ע"י נכדיו. יצא לאור בירושלים תשס"ג ע"י מכון ירושלים.

דואג לרפואת בני הבית, ורופא זה מעוניין שלא יהלו כלל, כי בלאו הכי מהוויב לפעול לרפואתם.¹⁴ וזהו שאמר הקב"ה כיוון שאני 'מהוויב' לקיים 'אני ה' רופאך' ומקדים רפואה למכה, אזי 'כל המחלה וכו' לא אשים עליך'.

והנה, על הפסוק בתהלים (ל"ט י"ב) בְּתוֹכָהֶן עֲלִיעוֹן יִפְרֹת אִישׁ וּתְמֹם כַּעַשׁ הַמוֹדוֹ אֵךְ הַבֵּל כְּלֵי־אָדָם סֵלָה, אומר בעל ישמח משה [האדמו"ר מאוהעל הרב משה טייטלבוים זצ"ל]: בתוכחות – בדברים לבד הספיק לאיש כמשה, ותמם כעש המודו, אך הבל כל אדם סלה – רוצה לומר, לשאר בני אדם צריך ליסרם בדברים קשים עד שיכנע ליבם.

ואמר רבינו [רבי אהרן פרעסבורגר] בשם בעל תפארת יוסף¹⁵, דכעין זה ג"כ בפסוקים דפרשת בשלח הנזכרים:

וַיֹּאמֶר אֱמִישְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִישָׁר בְּעֵינַיִל תַּעֲשֶׂה וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כְּלִי־חֲקוֹי וְגו' זאת אומרת, יהודי הדבוק בקב"ה ושומע לקולו ועושה רצונו אזי אין צריך לתת עליך מחלות – כל המחלה וגו' כי אני ה' רופאך – זה לבד כבר מרפא אותך. מה שאין כן פרעה ומצרים וכיוצא בהם שאר רשעים בהם כתוב כל המחלה אשר שמתני במצרים, להם לא די בידיעות דברים.

והוסיף הגאון הצדיק רבי שמואל בן המחבר, שבזה אפשר ליתן טעם יפה לסמיכות סיום התורה לראשיתה והנה סיום התורה הוא:

לְכַל־הָאֲתָת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שְׁלַחוּ ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָרְעָה וְלְכַל־עַבְדָּיו וְלְכַל־אֲרָצוֹ (דברים ל"ד י"א) ותחילתה בְּרָאשִׁית בְּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ. דהיינו שאת כל האותות והמוכות שלחו ה' לעשות בארץ מצרים, לרשעים כפרעה וכל עבדיו. הם לא יווסרו אלא ע"י מכות, ופרעה גם כן אמר לבסוף ה' הצדיק, אך רק אחרי שקיבל מכות רבות.

לאנשים כפרעה צריכים עשר מכות עד שמגיעים להכרה שה' צודק, מה שאין כן אצל יהודים, אפילו כשנכשל בעבירות, כל שכן צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא, מספיק שמזכירים להם – בראשית ברא אלקים, שיש ברא עולם וה' מנהיגו.

וזהו לכל האותות והמופתים, זה צריך בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו, מה שאין כן לעיני כל ישראל, להם מספיק בראשית ברא אלקים, והוא כעין הזכרתם – כי אני ה' רופאך. עכ"ל הרב אהרן פרעסבורגר הי"ד.

¹⁴ כלומר לבריאותם.

¹⁵ רבי יוסף פרעסבורגר תלמיד מהר"י אסאד והכתב סופר זיע"א.